

Advies omtrent beheer van oevers, bermen en dijken ten aanzien van Ringslang in het beheergebied van Waterschap Zuiderzeeland

Opdrachtgever	Waterschap Zuiderzeeland, Lelystad.
Referentie	Koopmans, M. 2014. Advies omtrent beheer van oevers, bermen en dijken ten aanzien van Ringslang in het beheergebied van Waterschap Zuiderzeeland. A&W-notitie1850-2014-1 Altenburg & Wymenga bv, Feanwâlden.
Projectcode	1850
Status	eindconcept
Datum	11 december 2014
Projectleider	M. Koopmans
Autorisatie	R. Strijkstra

Inhoud

1. Inleiding
2. Plan van aanpak
3. Advies maaibeheer t.a.v Ringslang
4. Literatuur

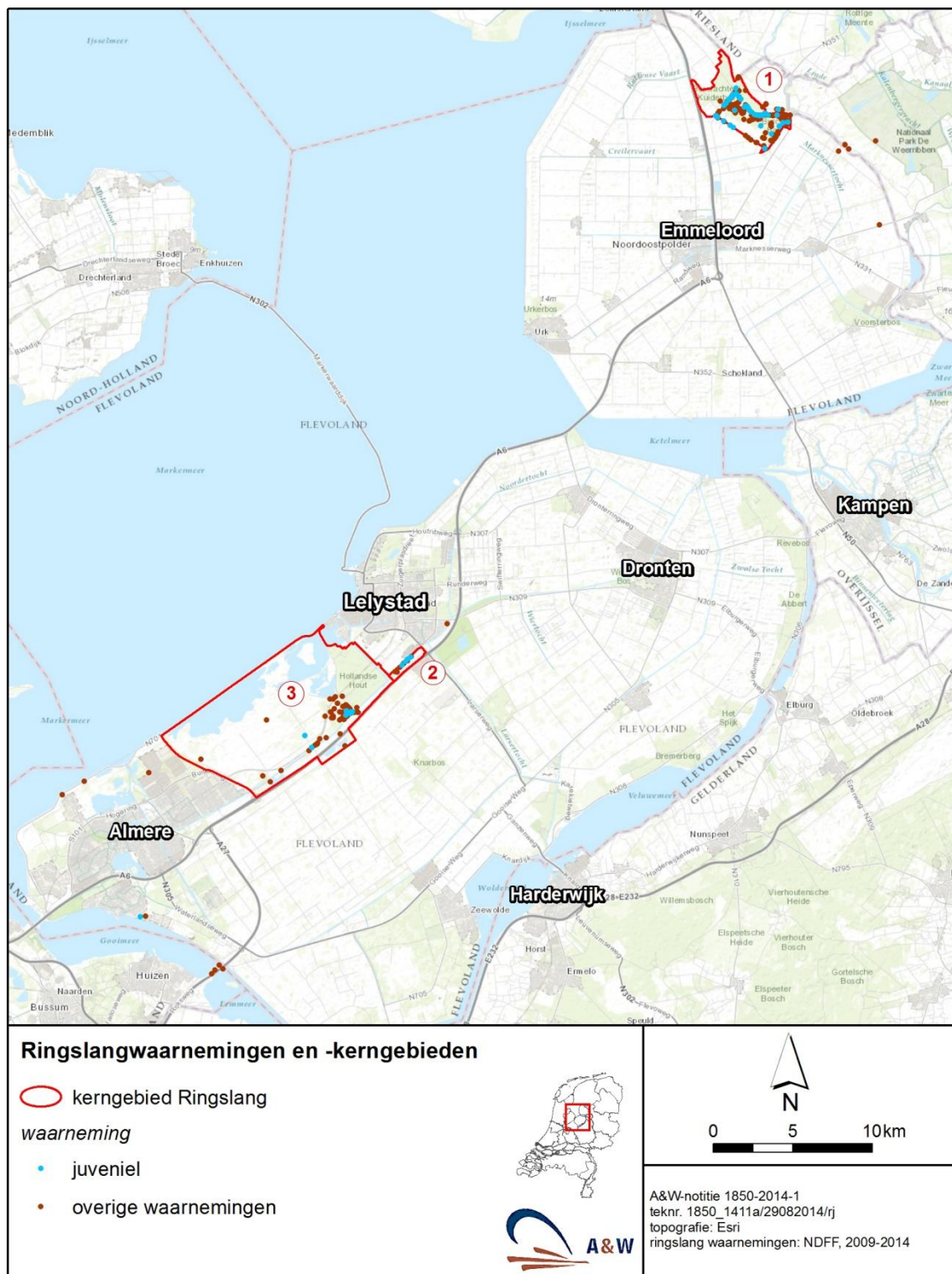

Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv

Suderwei 2
Postbus 32, 9269 ZR Feanwâlden
tel. 0511 – 474764, fax 0511 – 472740
email: info@altwym.nl
website: www.altwym.nl

1. INLEIDING

In het najaar van 2013 zijn bij beheerswerkzaamheden van de Knardijk, ter hoogte van de Oostvaardersveld/Lage Knarsluis, verscheidende (jonge) exemplaren van de zwaar beschermde Ringslang gedood of verwond door maaiactiviteiten. Om dit in de toekomst te voorkomen, wil het Waterschap Zuiderzeeland in beeld krijgen waar Ringslangen op dijken en langs watergangen te verwachten zijn en in hoeverre het huidige beheer kan worden aangepast om schade aan deze soort te voorkomen of te beperken. Het Waterschap Zuiderzeeland heeft aan Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv. gevraagd om deze aspecten nader te onderzoeken. In deze notitie worden bovenstaande onderdelen behandeld.

Figuur 1. Kernegebieden van de Ringslang in de provincie Flevoland.

2. PLAN VAN AANPAK

Op basis van de verspreiding van de soort, de dispersie en gedrag van Ringslang vindt een afbakening plaats van delen waarop het beheeradvies van toepassing is.

2.1 Verspreiding van de Ringslang

Bij het onderzoek is uitgegaan van de bekende kerngebieden van Ringslang binnen het beheergebied van Waterschap Zuiderzeeland. Binnen het gehele beheergebied worden incidenteel zwervende exemplaren van deze soort waargenomen, maar deze blijven in deze notitie buiten beschouwing. Het betreft hier vooral gebieden met vaste populaties/voortplantingsgebied. Voor het vaststellen van de kerngebieden is gebruik gemaakt van informatie van de NDFF, aangevuld met recentere waarnemingen die vermeld zijn op de website waarneming.nl en met extra informatie van deze soort van Ton Eggenhuizen (gemeente Almere) en Jeroen Reinhold (Landschapsbeheer Flevoland).

In figuur 1 is op basis van bovenstaande gegevens het verspreidingsbeeld van de Ringslang weergegeven. Hierbij is een onderscheid aangebracht in waarnemingen van juveniele exemplaren en andere waarnemingen (adulten e.d.) om zicht te krijgen op eventuele voortplanting in de betreffende gebieden. Er is uitgegaan van de volgende kerngebieden:

- 1: Kuinderbos en omgeving
- 2: Ecozone Lage Vaart
- 3: Oostvaardersplassen, Oostvaarderveld, Haié

Uit de omgeving van Lelystad Ooststrandpark en Almere Haven zijn wel enkele waarnemingen bekend (figuur 1), maar is daadwerkelijke voortplanting nog niet geconstateerd. Ook het gebied rond In overleg met het Waterschap Zuiderzeeland zijn deze gebieden niet toegevoegd aan de kerngebieden. Wanneer op termijn in deze gebieden meer aanwijzingen worden gevonden voor voortplanting, kunnen deze gebieden alsnog worden toegewezen aan de kerngebieden.

2.2 Gedrag Ringslang

De effecten van de beheerswerkzaamheden spelen waarschijnlijk vooral bij de juveniele exemplaren van Ringslang een belangrijke rol. Oudere exemplaren zijn eerder geneigd om te vluchten bij aanwezigheid van verstoring. Jongere exemplaren rollen zich daartegen vaak bij gevaar op en zijn hierdoor kwetsbaarder. Voor juveniele en adulte Ringslangen is ook de temperatuur van invloed op de activiteit van de reptielen. Bij koude en slechte weersomstandigheden zijn ook beide groepen minder mobiel en dus kwetsbaarder dan bij warm weer.

Tabel 1. Jaarritme van Ringslang.

[illegible]

Figuur 2. Dispersiezone rond kerngebieden Ringslang.

In tabel 1 is schematisch de jaarritmiek van de Ringslang weergegevens. Globaal wordt uitgegaan van drie periode:

- Overwintering - Vanaf half oktober zoeken de Ringslangen het winterverblijf op. Overwintering vindt plaats op droge en vorstvrije locaties zoals in beschutte plaatsen in basaltdijken, spoordijken en houthopen. De overwinteringsperiode duurt tot half maart.
- Voortplanting - Vanaf half maart komen de eerste ringslangen weer te voorschijn. Paringen vinden vooral plaats in april en mei. In de zomermaanden juni en juli zonnen vooral de vrouwelijke exemplaren en zoeken naar een geschikte ei-afzetplek. Ei-afzet vindt vooral plaats vanaf eind juni tot juli.
- Aanwezigheid juveniele exemplaren - Juvenielen wordt vanaf augustus waargenomen met een piek in september.

2.3 Dispersie Ringslang

Juvenile exemplaren worden binnen het eerste jaar op ruim tot 1 km van de broeihoop aangetroffen. Voor subadulte exemplaren bedraagt deze afstand 2 km. Daarnaast is er sprake van dagelijkse en lokale verplaatsingen in de kerngebieden. De dagelijkse afstanden hiervan lopen uiteen van 120 tot 500 meter (Creemers & van Delft 2009). In dit advies wordt zekerheidshalve uitgegaan van een dispersieafstand van 2 kilometer. Deze afstand wordt gehanteerd als een zone rond de huidige kerngebieden en is in kleur weergegeven in figuur 2.

2.4 Beheeractiviteiten werkgebied Waterschap Zuiderzeeland

Door het Waterschap Zuiderzeeland is digitale informatie beschikbaar gesteld over de schouw- en maaiactiviteiten. De beheeractiviteiten van het waterschap in en in de omgeving van de kerngebieden omvatten:

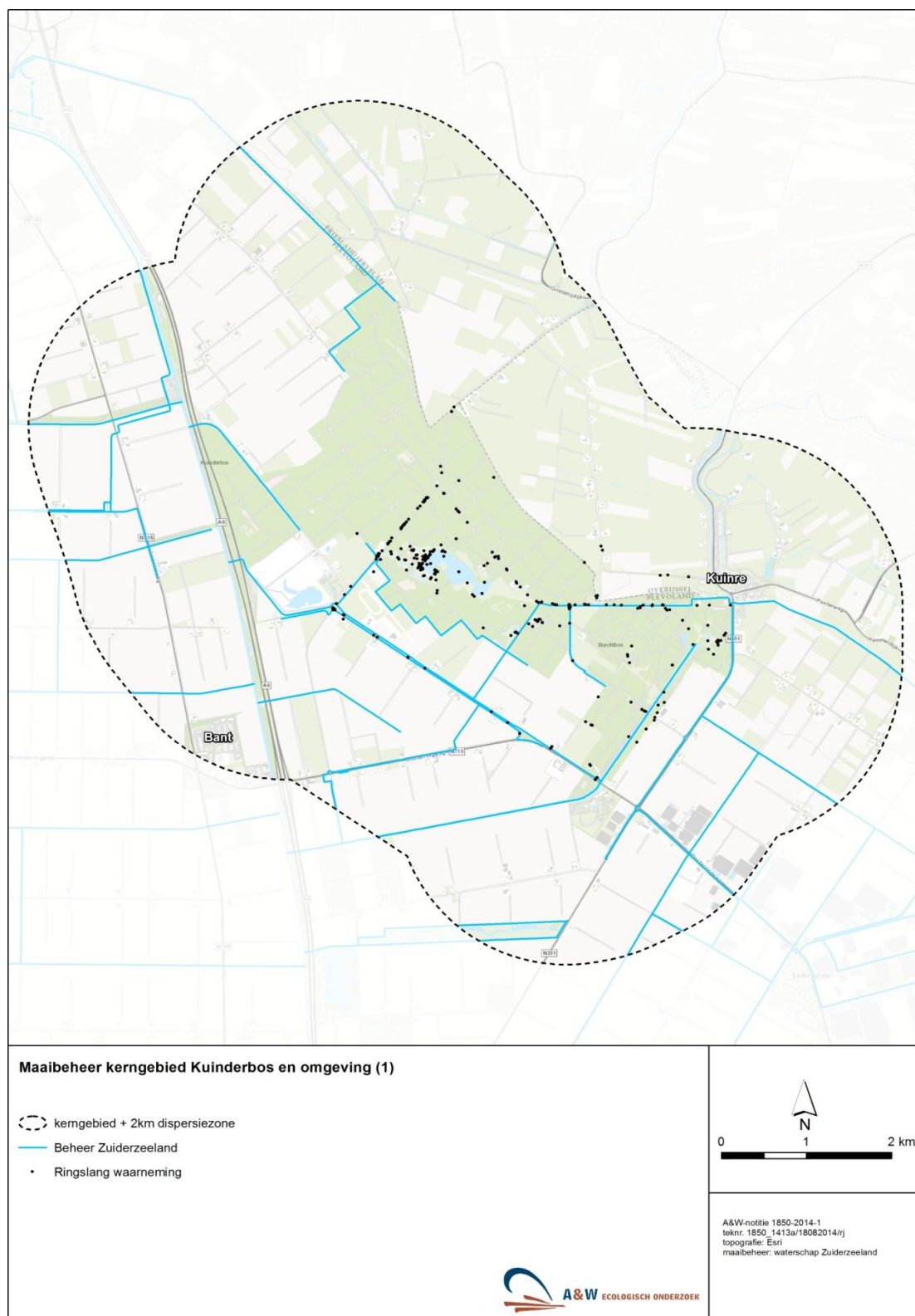
Beheer wateraanvoerende sloten: Het schonen en maaien van de sloten dienen te worden uitgevoerd om de doorstroom in de watergangen te continueren en in voldoende water af- en aanvoer te voorzien. Deze activiteiten worden uitgevoerd in de periode vanaf half juni tot half november. Dit type beheer vindt vooral plaats in de omgeving van het Kuinderbos.

Beheer watergangen/ tochten: Het maaibeheer in de oeverzone wordt uitgevoerd om de verdere verruigging en vestiging van opslag te voorkomen. De werkzaamheden worden uitgevoerd in het najaar, vanaf half oktober. Daarnaast kan aanvullend in het seizoen een maaibeheer van waterplanten plaatsvinden in de zomermaanden.

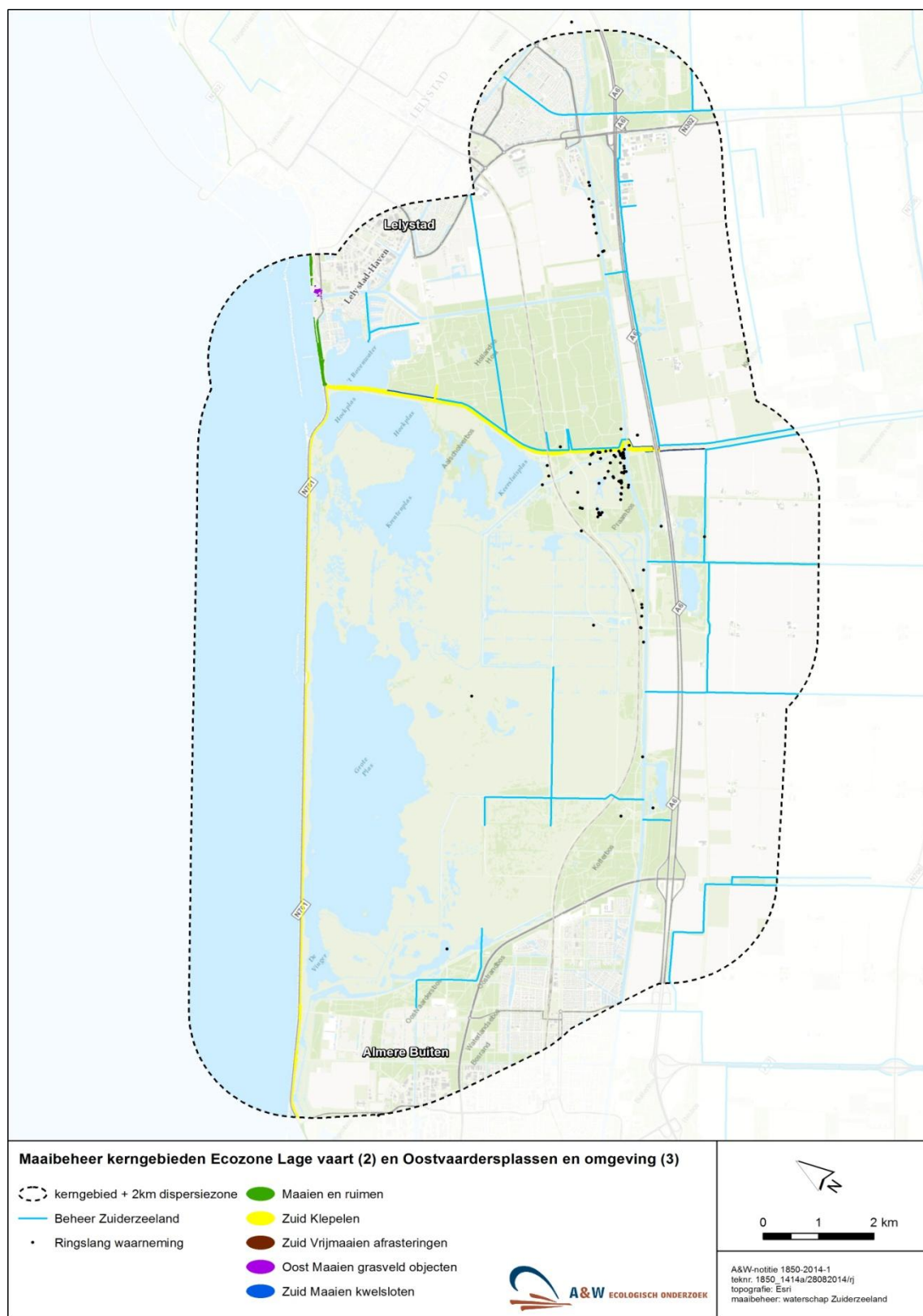
Beheer dijken: Het beheer op en rond de dijken bestaat uit maaien, schonen van dijksloot en herstellen van oneffenheden in de dijk. Het gevoerde maaibeheer is noodzakelijk om de grasmat, en daarmee de erosiebestendigheid van de dijk te laten voldoen aan de eisen zoals die zijn gesteld in het Voorschrift Toetsen op Veiligheid (VTV) van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. De activiteiten worden uitgevoerd vanaf mei tot 15 november waarbij meerdere keren (4x) wordt gemaaid. De maaitijdstippen zijn enigszins afhankelijk van het groeiseizoen, maar zijn ingepland rond begin mei, half juni, half augustus en half oktober. Er zijn 4 tot 5 klepelbeurten gepland, omdat het maaisel blijft liggen.

Oneffenheden als gevolg van graverij door dieren (konijnen, ratten vossen) moet worden hersteld. De Flevolandse dijken bestaan uit zand, met daaroverheen een dunne schil klei om uitspoeling en erosie te voorkomen. Zoals het VTV van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat aangeeft dient graverij door dieren daardoor te worden hersteld en opnieuw te worden ingezaaid. Deze en bovenstaande activiteiten vinden plaats op de dijklichamen in het kerngebied Oostvaarderplassen

Door de locaties van de beheersactiviteiten te combineren met de ligging van de kerngebieden (inclusief dispersiezone) is een overzicht gecreëerd van de activiteiten en locaties die van invloed kunnen zijn op de Ringslang. In de figuren 3 t/m 4 zijn de resultaten van deze combinaties zichtbaar.

Figuur 3. Watergangen onder beheer van Waterschap Zuiderzeeland rond het kerngebied Kuinderbos.

Figuur 4. Beheer door Waterschap Zuiderzeeland rond de kerngebieden Ecozone Lage Vaart en Oostvaardersplassen en omgeving.

Bij de beheersactiviteiten van het waterschap wordt gewerkt conform de gedragscode van de Unie van Waterschappen. Hierbij wordt zo veel mogelijk rekening gehouden met flora en fauna door onder meer het aanpassen van maaiperioden en of werkmethoden. Om die redenen zijn in de gedragscode van de Unie van Waterschappen voor tabel 2 en 3 soorten aanvullende maatregelen opgenomen. Dit geldt bijvoorbeeld ook wanneer vanwege het veiligstellen van de wateraan en- afvoerfunctie buiten de voorkeursperiode moet worden gewerkt. In dergelijke gevallen moeten schadebeperkende maatregelen worden genomen (althans voor watergangen waar tabel 2 en 3-soorten voorkomen). Deze maatregelen kunnen per soort(groep) en periode verschillen. In het onderhavige geval zijn deze aanvullende maatregelen hieronder vastgesteld om eventuele schade aan Ringslangen te voorkomen. Voor dit beheeradvies ten aanzien van de Ringslang is gebruik gemaakt van het soortprotocol van de STOWA, Gedragscode van de Unie van Waterschappen en meer specifieke soortinformatie uit Creemers & van Delft (2009).

Binnen het maaibeheer van de sloten en dijken worden verschillende beheersinspanningen gehanteerd. Zo worden de oevers en paden langs de wateraanvoerende tochten regelmatig gemaaid in de periode half juni tot half november. De bredere watergangen en tochten die onder het beheer van het Waterschap Zuiderzeeland vallen, worden na half oktober gefaseerd gemaaid. De dijken rond het kerngebied Oostervaarderplassen en omgeving worden in de periode mei tot half november verschillende keren gemaaid. Deze beschreven perioden zijn opgenomen in het onderstaande overzicht waarbij kwetsbaarheid van de Ringslang voor maaierwerkzaamheden is weergegeven (groen: geen effect, rood: mogelijke effect van maaierwerkzaamheden).

Tabel 2. Overzicht van de activiteiten van de Ringslang (zwart). Periode van uitvoering van het maaibeheer langs sloten en overige deelgebieden/biotopen (gearceerd). Kwetsbare periode (Rood): negatieve effecten ten aanzien van Ringslang mogelijk. Groen: geen negatieve effecten verwacht.

[illegible]

Maaien van kruidachtige vegetaties op slootoevers, bermen, dijken en schouwpaden

In de Gedragscode van de Unie van Waterschappen worden voor het bestendig (maai)beheer verschillende maatregelen vermeld. Deze zijn reeds afgestemd op de eerder beschreven planning in het jaar. In aanvulling hierop is een aantal soortspecifieke maatregelen voor de Ringslang toegevoegd. Op plaatsen waar deze zwaardere beschermde soort wordt verwacht, stemt het waterschap maaiperioden en maaimethoden af op de instandhouding van deze soort. Zo zal voor het beheer van de wateraanvoerende sloten rond het Kuinderbos een andere methodiek worden gehanteerd dan de dijken in de omgeving van de Oostvaarderplassen.

Aanvullende maatregelen Kuinderbos

Wateraanvoersloten

Tijdens de maai en schoningswerkzaamheden langs de wateraanvoersloten dient gebruik te worden gemaakt van een maaikorf. Deze schoksgewijze manier van werken biedt voor een Ringslang de mogelijkheid om kunnen vluchten bij verstoring.

Niet-wateraanvoerende watergangen

Binnen het Kuinderbos wordt bij het beheer gebruikt gemaakt van een fasering in tijd en ruimte waarbij de delen van de oevers en aangrenzende delen om het jaar worden gemaaid.. Het maaibeheer van watergangen die geen water aanvoeren vindt plaats in de periode na 15 oktober. In deze periode zijn Ringslangen niet meer actief en zijn er geen risico's tijdens de maaierwerkzaamheden. Er hoeft bij deze watergangen dan ook geen aanpassing in het maaibeheer plaats te vinden ten behoeve van de Ringslang.

Aanvullende maatregelen Oostvaarderplassen en omgeving

Op basis van de aangeleverde informatie door Flevo-landschap en Waterschap Zuiderzeeland is een prioritering binnen het kerngebied gemaakt. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen het gebieden rond de Knarsluis (figuur 5) en het deel tussen de Lage Vaart en de spoorlijn en de overige delen in en rond het kerngebied.

Overige delen in en rond het kerngebied

In dit deel wordt naast de maatregelen die vanuit de gedragscode voortvloeien geen extra aanvullende maatregelen voor de Ringslang voorgesteld. Het beheer van watergangen en tochten in het kerngebied vindt plaats na 15 oktober. In deze periode zijn Ringslangen niet meer actief en zijn er geen risico's tijdens de beheerwerkzaamheden. Er hoeft bij deze watergangen dan ook geen aanpassing in het (maai)beheer plaats te vinden t.b.v. de Ringslang.

Deel Knardijk Lage Vaart en de spoorlijn

In het deel van de Knardijk tussen de spoorlijn en de Lage Vaart (figuur 5) zijn de risico's tijdens het maaierwerk beperkt voor Ringslang. Hier worden de volgende aanvullende maatregelen uitgevoerd:

- De periode van de maaierwerkzaamheden wordt zo veel mogelijk afgestemd op de perioden 1 mei - 15 mei, 7 juli - 21 juli en na 15 oktober. De kans op schade op reproducerende vrouwtjes, net uitgekomen jongen is dan het kleinst.
- Voor alle te maaier delen dient vanuit één richting gewerkt te worden en met een verlaagde maaier snelheid (2 km/uur). Dit geeft eventuele aanwezige Ringslangen de kans te ontsnappen.

Figuur 5. Ringslang-hotspot (rood) rondom de Lage Knarsluis. In geel is het traject van de Knardijk tussen de spoorlijn en de Lage vaart aangegeven (bron Waterschap Zuiderzeeland/ Flevolandschap).

Knarsluis en directe omgeving.

Het deel van de dijk rondom de Lage Knarsluis is een duidelijk hotspot voor Ringslang (rode delen). De soort wordt hier regelmatig waargenomen en legt hier ook eieren. Voor dit gebied (met rood aangegeven), wordt naast de bovenstaande maatregelen wordt een aangepast beheer uitgevoerd waaronder volgende maatregelen:

- Binnen het rood aangegeven gebied worden de maaiwerkzaamheden met handmaaimachines en/of bosmaaiers uitgevoerd.
- De maaiwerkzaamheden worden hier voor 8:30 (in de ochtend) afgerond.
- De vegetatie rond en langs de aanwezige leuningen worden niet in de periode augustus/september uitgemaaid.

Dichtstoppen holen

Het Voorschrift Toetsen op Veiligheid schrijft voor dat graverij (bv konijnenholen) door dieren dient te worden hersteld en opnieuw ingezaaid. Ringslangen maken gebruik van (konijnen)holen om te overwinteren, overnachten en voor reproductie. Het dichtstoppen van deze holen dient op het juiste tijdstip uitgevoerd te worden, om opsluiting van Ringslangen te voorkomen. Het gefaseerd dichtstoppen, in de actieve periode van eind augustus tot half september de maanden , op warme dagen, op warme momenten op de dag zal de kans op opsluiting minimaliseren. Wel dient hierbij het belang van de holten voor de reproductie van de Ringslang in acht te worden genomen.

4. LITERATUUR

Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen, Unie van Waterschappen. 2012.

Creemers, R.C.M. & J.J.C.W. van Delft (RAVON)(Redactie) 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. - Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.

Geraadpleegde internetsites

www.ndff.nl

www.waarneming.nl

<http://soortprotocollenflora-enfaunawet.stowa.nl/documents/soortprotocollenflora-enfaunawet/ringslang.pdf>